

Zprávy

Ohlédnutí za životem a prací doc. PhDr. Milana Kratochvíla, CSc.

Dne 11. listopadu 2008 by se dožil osmdesáti let univerzitní docent PhDr. Milan Kratochvíl, CSc. Jeho životní pouť se však krátce před tímto očekávaným kulatým výročím navždy uzavřela. Rádi proto alespoň ve zkratce připomeneme dílo našeho bývalého kolegy, skvělého odborníka a obdivuhodné osobnosti.

Celoživotní náplní a současně i vnitřní osobní potřebou docenta Kratochvíla byla práce vysokoškolského učitele, při níž se více než padesát let věnoval zejména adeptům učitelství. Po dobu půlstoletí se tak stal aktivním svědkem vývoje učitelského vzdělávání u nás i jeho spolutvůrcem a mohl dobře sledovat i kriticky posuzovat všechny jeho posuny, změny a zvraty. Dlouhodobě se zabýval koncepcí doplňkového pedagogického studia, specifiky a možnostmi jeho výuky. Ve veškeré učitelské přípravě zastával akademický přístup, logicky strukturovaný a koncepčně systematizovaný, který akcentuje formální stránku vzdělávání a vede k široké kultivaci adeptů. Toto pojetí dokázal navíc konfrontovat s každodenní realitou a dynamikou školské praxe.

Docent Milan Kratochvíl patřil k těm pedagogickým osobnostem, které se vyznačovaly širokým vědeckým a výzkumným zájmem. Jeho profesním zájmem byla řada témat vědy o výchově. Pedagogice se věnoval naplno a vskutku po celý svůj život. Obohacoval jak teorii a praxi, tak také pedagogickou metodologii.

Docent Kratochvíl se výrazně zabýval obecnou didaktikou. Významný je jeho přínos k didaktice základní a střední školy a zvláště didaktice vysokoškolské. Pro oblast základního vzdělávání rozvíjel problematiku kooperativních forem vyučování. Jako první a dlouho jediný u nás se zaobíral tematikou párového vyučování. Výzkumně sledoval efektivitu výuky při jeho využívání.

Jeho nejamilianovější disciplínou však byly dějiny pedagogiky. Ve svém díle se podrobně zabýval dějinami školy a pedagogického myšlení. Patřil mezi naše největší znalce české pedagogiky 19. století a byl výrazně ovlivněn silným proudem českého pedagogického pozitivismu 20. století. Svou teoretickou a badatelskou činností se neustále snažil zvyšovat prestiž učitelství, hledal a také nacházel faktory, které ovlivňují jeho volbu, motivaci a předpoklady uchazečů k jeho výkonu.

Docent Kratochvíl si dobře uvědomoval, že pedagogika potřebuje seriózní výzkum. Umně využíval především možností explorativního pedagogického výzkumu k objasnění složitých fenoménů edukační reality. Pochopil význam klasického experimentu jako jedné z mála možností pedagogiky pro zjištění kauzálních souvislostí, a to daleko dříve, než byla tato metoda užita k pilotnímu ověřování nových kurikulárních dokumentů.

Docent Kratochvíl byl významným představitelem univerzitního života a univerzitní kultury. Na univerzitě v Hradci Králové byl vedoucím katedry pedagogiky a proděkanem. Na počátku devadesátých let založil na Technické univerzitě v Liberci katedru pedagogiky a psychologie na nově vzniklé pedagogické fakultě. Aktivně působil v její vědecké radě, kde uplatňoval své předchozí zkušenosti.

Neodmyslitelnou součástí jeho osobnosti byl smysl pro humor. Obohacoval jím své kolegy, a zejména mladším tak usnadňoval překonávat obtíže z dočasných pocitů profesního neúspěchu. Sympatická byla i jeho vlastnost pohlížet s humorem na některé stránky své vlastní osobnosti.

Připomenutím nedožitých osmdesátin docenta Milana Kratochvíla jsme okruhu známých i všem ostatním přiblížili nezapomenutelného člověka. Pedagoga, který po celý svůj život věnoval péči udržování pedagogických a kulturních hodnot a tradic, jejichž nedostatek, jak můžeme dnes pozorovat, ovlivňuje v záporném smyslu celý výchovně-vzdělávací proces.

Josef Horák, Petr Urbánek

5. mezinárodní konference učitelského vzdělávání (ICTED) 2008

Pedagogická fakulta Univerzity Filipíny – Diliman pořádá každé dva roky mezinárodní konferenci věnovanou významnému tématu. International Conference on Teacher Education (ICTED 2008), která se uskutečnila v Manile

ve dnech 24. 7. – 26. 7. 2008, byla věnována aktuální problematice: „Reformy vzdělávání učitelů: přístup, spolupráce a kvalita“.

Konference se zúčastnilo zhruba 200 filipínských vysokoškolských a středoškolských učitelů, dále republikoví představitelé školství, senátoři, ředitelé školských nadací a institucí. Na konferenci byli pozváni zahraniční zainteresovaní hosté z Austrálie, České republiky, Japonska, Kanady, Nového Zélandu a Thajska. V čele konference byla prof. Vivien M. Talisayon, PhD., děkanka Pedagogické fakulty Univerzity Filipíny – Diliman, mezinárodně uznávaná odbornice v oblasti vzdělávání ve fyzice.

Na konferenci odeznělo deset plenárních přednášek, čtyřicet dva přednášek v sekcích. Jednání provázela nesmírná vstřícnost a otevřenost, bohatá diskuse, bezprostřední dotazy byly po každém vystoupení. Již úvodní přednáška dala jasně najevo, co je v současné době v dané problematice rozhodující. P. B. Arintová (Univerzita Filipíny, Veřejná univerzita) ve svém vystoupení věnovala tématu „Co a jak učitelé učí o technologiích: důsledky pro učitelský profesionální rozvoj v technologické integraci“. Přednáška J. M. Bevan-Brownové (Univerzita Massey, Nový Zéland) se týkala vhodných kulturních opatření pro děti se speciálními potřebami z etnických menšin, speciálně příběhů dvou Maorských iniciativ. P. Salivenová, filipínská velvyslankyně v UNESCO, ve svém vystoupení „Iniciativy ve vzdělávání učitelů v rostoucím přístupu ke vzdělání“ poukázala na významné úspěchy filipínského školství v posledních letech.

Velkou pozornost vzbudilo vystoupení C. T. U Barryové (Intel Technologie Filipíny) a C. Oakleyové (Univerzita Deakin, Austrálie) s názvem „Výukový program Intelu: řídicí reforma učebního plánu vzdělávání učitelů“. Již 4 miliony učitelů ve 40 zemích světa (samozřejmě všechny velmoci) postupují ve výuce podle projektu Intelu (světová dominantní společnost v počítačové technice, v aplikacích), který na jeho realizaci vynakládá obrovské finanční prostředky. Program zahrnuje zejména technické inovace, přípravu současných žáků na budoucí práce, globální znalosti ekonomiky řízené informacemi a komunikačními technologiemi.¹

Přednáška „Pojetí mnohooborového řízení zásahu do snížení zaostávajících žáků: psychologické, kulturní a sociologické perspektivy“ autorů J. Abuso, F. Nava, V. Oyzon, E. Queová, A. Zunigaová (Univerzita Filipíny – Diliman) zachytila výsledky dotazníku na vzorku 280 respondentů (k pro-

¹Z České republiky absolvovali Intel Educator Academy v Indianapolis v roce 2006 dva učitelé. Projekt Intelu není v České republice dosud aplikován.

blematicke se vyjádřili odborní pracovníci, učitelé, ředitelé, zaostávající žáci, jejich rodiče). Jako významné příčiny se ukázaly zejména finanční důvody a rodinné poměry.

Velmi zajímavá byla přednáška A. M. Sobrepeni, prezidenta Nadace Metrobanky Filipíny, „Modely a měření kvality učitelů a kvality záruky v učitelském vzdělávání“. Metrobanka je největším finančním konglomerátem na Filipínách, její nadace byla založena v roce 1979, od roku 1985 ocenila 266 učitelů (a s nimi i školy, na kterých tito ocenění učitelé pracují), tj. asi 15 ročně. Pro měření kvality učitelů byla stanovena následující kritéria: 1. být učitel na základní nebo střední škole, mít 10 let praxe, 5 let uznání „velmi dobrý učitel“; 2. osobní kvality, ve škole v pořádku příslušné dokumentace; 3. kompetence a efektivnost výuky – demonstrování kompetencí ve výuce, vystoupení pro ostatní učitele; 4. produkce učebních materiálů v posledních 10 letech; 5. vlastní výzkum v posledních 10 letech; 6. originální kreativita v posledních 10 letech; 7. projev invence v praxi v posledních 10 letech; 8. organizace odborných aktivit žáků v posledních 10 letech – soutěže, festivaly, kluby atd.; 9. vlastní profesionální rozvoj – např. Ph.D., příprava programů pro semináře atd.; 10. aktivity mimo vyučování – konzultace, vedení odborných akcí atd.; 11. spolupráce s profesionálními organizacemi; 12. spolupráce s obcí a společenská aktivita. Zohledněny jsou dále: vztah učitele k rodičům žáků a k samotným žákům, mistrovství ve výuce ve vyučovaných předmětech, nadšení pro výuku, charisma, smysl pro humor, prokazatelné inovace, poctivost a zásadovost, morální hodnoty. Cílem nadace je zejména: 1. pomoc učitelům; 2. rozšiřování počtu excelentních učitelů; 3. zabezpečování kontaktů mezi učiteli. Nadace má vedle školství obdobné projekty dále ve zdravotnictví, v umění a designu.²

N. P. Defensorová, komisařka z Výboru pro střední školství (CHED Filipíny), ve svém vystoupení „Hledání zásadního v učitelském vzdělání: zkušenosti CHED“ informovala o činnosti Center pro organizaci soutěží a pro zjišťování kvalit učitelského vzdělávání. Centra provádějí i vlastní výzkum. Na Filipínách se velmi rozvíjí institucionální pomoc při rozvoji učitelů. Filipíny mají 78 milionů obyvatel na 7 107 ostrovech. Výrazným úkolem je prosazovat motivaci žáků ve prospěch nových technologií a strojírenství.

S velkým nadhledem prezentovala výsledky svého výzkumu – srovnání zásadních údajů o třech osobách: o řediteli střední školy a dvou středo-

²V roce 2000 filipínský prezident prohlásil: „Vítězní učitelé ocenění Metrobankou by měli být standardem na Filipínách.“

školských profesorech L. J. Dimaanová (Brains, ústav pro talentované žáky Filipíny) „Nejmenší cena teorie motivace“. Ukázala, co znamená být dobrý odborník jako ředitel, resp. jako středoškolský profesor.

Z. Kluiber ve své přednášce „Moderní fyzika a fyzikální soutěže na střední škole“ podrobně charakterizoval mezinárodní a regionální fyzikální soutěže a odborné aktivity žáků středních škol ve fyzice.³ Důraz byl kladen na zařezávání problémů ze současné fyziky do řešených úloh a projektů, na projektové soutěže a na formy prezentace výsledků řešení problémů.

Téma „Důsledky z vyjádření potřeb zaostávajících žáků v Japonsku“ bylo předmětem přednášky M. Sumidy (Univerzita Ehime Japonsko). Zaujala teze: V Japonsku je v podstatě „minimální rozdíl mezi přírodou a uměním“. V tomto smyslu přednášející hovořil o práci s postiženými dětmi mladšího věku.

S řadou konkrétních údajů vystoupil ve své přednášce „Všeobecné, kulturní a politické vlivy na učební plán vzdělávání učitelů, doporučení a reformy“ J. M. Luz, ředitel Mezinárodního ústavu pro obecné vzdělávání Filipíny. Sdělil, že učitel je silným prvkem kvalitního školského systému, ale zároveň i poněkud slabým – učitelé jsou totiž často limitováni obsahem předmětů, které vyučují, chybí jim kreativita, mají slabé jazykové znalosti, nemají „světový přehled“. Na Filipínách je dosud ne zcela vhodný cílový kariévní řád, učitelům chybí profesionální motivace. V současné době je na Filipínách 37 804 základních škol, 6 480 škol středních, na nich zhruba 544 000 učitelů. Jako elitní lze označit asi osminu privátních středních škol a třetinu středních škol státních zaměřených na přírodní vědy. Je nezbytné, aby reforma vzdělávání budoucích učitelů výrazněji zahrнула rovnováhu mezi pedagogicko-psychologickými aspekty – mezi poznatky nových technologií – mezi obsahem aprobovaných předmětů bez výjimky. Modernizace pak samozřejmě znamená prohlubování počítačové gramotnosti.

Na konferenci se prezentovaly svými výzkumnými výsledky a pohledy na připravovanou reformu všechny katedry Pedagogické fakulty Univerzity Filipíny – Diliman. Do bohaté diskuse se zapojili učitelé ocenění Metrobankou, odborníci z praxe, v podstatě všichni přítomní na konferenci. Texty všech vystoupení na konferenci budou publikovány v univerzitním časopise.

Konferenci uzavřela svojí přednáškou V. M. Talisayonová s názvem „Pojetí uspořádání výzkumu, systému a strategie změn v učitelském vzdělá-

³Kluiber, Z. International Conference on Teacher Education (ICTED 2008) – Programme, University of the Philippines, Manila 2008, s. 29.

vání“. Především kladla důraz na tři principy ve výzkumu a spolupráci v oblasti učitelského vzdělávání: 1. výzkum je vytvářením znalostí; 2. univerzity vytvářejí, zvyšují a rozšiřují (diseminace) znalosti; 3. spolupráce ve výzkumu usnadňuje vytvoření a diseminaci znalostí.

Význam konference zdůraznila přítomnost vysokých státních představitelů ve školství, kteří potvrdili jasně formulovanou podporu nosným sděleným tezí konference: nové technologie do výuky. Tato teze odpovídá pojetí reformem současného asijského školství – tedy pojetí vzdělávání v zemích, které přijaly projekt Intelu⁴.

Zdeněk Kluíber

Alternativy ve vysokoškolské výuce aplikované matematiky

Výuka matematiky je dlouhodobě zatížena specifickým vnímáním tohoto předmětu. Většina studentů vnímá tento předmět jako těžko zvládnutelný, minimálně využitelný v reálném životě a absolvují jej s nelibostí a obtížemi. Zatímco na základní a střední škole se studenti matematice vyhnout nemohou, studium na vysoké škole již mohou volit podle toho, zda se matematikou chtějí dále zabývat, či ne. Na pomezí mezi technickými školami, kde je matematika samozřejmostí, a školami humanitními, kde je naopak samozřejmá její absence, se nachází vysoké školy se zaměřením ekonomickým. Zájem o využívání matematiky bývá mezi studenty ekonomie nižší než na školách technických, ačkoliv veškeré znalosti, které si studenti odnesou z ekonomických předmětů, jsou ochuzeny o vysokoškolský rozměr, pokud studenti odmítnou akceptovat jejich matematický podtext. Učitelé odborných předmětů na ekonomických vysokých školách často konstatují, že studenti nejsou schopni aplikovat své matematické poznatky do odborných předmětů. Studenti dle jejich názoru nevnímají studium kontinuálně, ale jako **soubor oddělených nesouvisejících předmětů**, a tím se ochuzují o synergický efekt ze svého vzdělání.

Klasický přístup při vysvětlení aplikace matematické teorie v praxi je následující:

1. **Definice** matematických objektů, matematická teorie.
2. **Procvičení teorie výpočty** obvykle bez vztahu k reálným problémům.

⁴Intel Teach Program – The World Ahead Starts Here. Intel Corporation 2007, 4 s.

3. Získání jisté výpočetní a uživatelské rutiny.

4. Formulace jednotlivého problému řešitelného právě s použitím dané teorie.

Nevýhodou tohoto standardního postupu je, že konkrétní úlohy se řeší pro ilustraci použití daného matematického postupu, zatímco v praxi se studenti budou muset vypořádat s přesně opačným přístupem: k formulovanému problému budou muset nalézt vhodnou metodu k jeho řešení. Je zřejmé, že probíráme-li novou matematickou látku, nelze s klasickým přístupem zmíněným výše mnoho dělat. Mluvíme-li však o možnostech volitelných předmětů, případně rozšiřujících seminářů, otevírají se možnosti zavedení nové, efektivní koncepce mezioborových předmětů. Jednou z možných koncepcí výuky je metoda typových úloh, které zohledňují požadavky praxe na schopnost zvolit správnou metodu řešení. Při sestavení typové úlohy postupujeme následovně – (Janová, 2007):

1. **Zadání typové úlohy** obsahuje konkrétní problém z praxe, včetně číselných hodnot.
2. **Výběr vhodných matematicko-ekonomických metod.** V případě dostatečné znalosti potřebných matematických metod v této části typové úlohy pouze vysvětlíme výběr metody a shrneme její podstatu. V opačném případě je nutno použitou metodu také vysvětlit, přičemž důraz nemá být kladen na podrobný matematický výklad, nýbrž na praktické užití metody. Dochází typicky k výběru a vysvětlení jednoho konkrétního způsobu řešení, ačkoliv daná metoda jich nabízí více a podobných.
3. **Řešení úlohy** krok za krokem vysvětluje postup řešení s konkrétními hodnotami.
4. **Diskuse výsledků úlohy a jejich možného využití v praxi.**
5. **Charakteristika skupiny úloh,** na niž tento typ řešení lze použít. Důraz je kladen na specifikum vybrané typové úlohy a z něj vyplývající podmínky, které musí být splněny, aby bylo možno použít algoritmus uvedený v typové úloze.

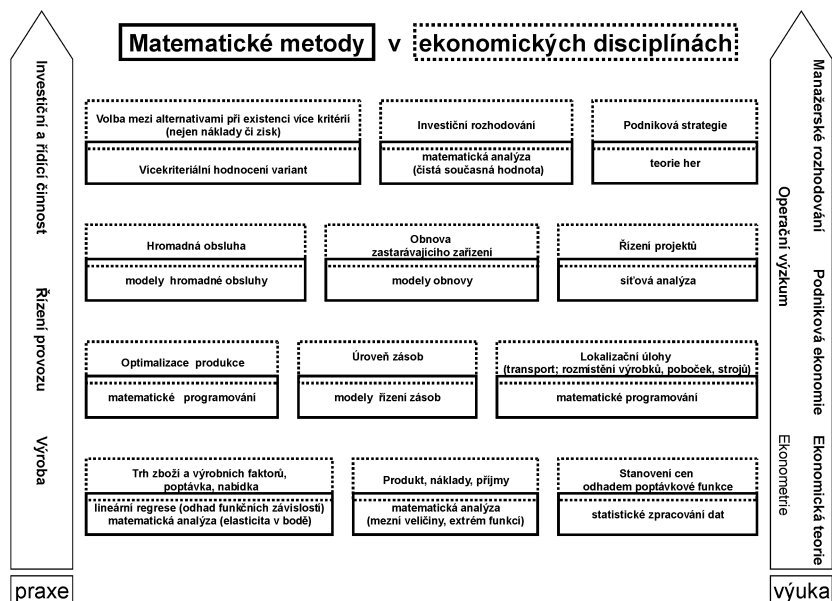
Stěžejní novou charakteristikou koncepce je, že formuluje úlohy nikoliv na základě metody, kterou chce použít, ale na základě skutečných problémů, které je třeba v praxi řešit a které často vyžadují souběh znalostí z několika předmětů najednou. Student postupně řešením problémů získává praxi se zacházením a užitím jednotlivých matematických metod, a navíc zjišťuje skutečné možnosti teoretických metod a oblast jejich použití. Smyslem předmětu je dosažení synergického efektu ze studia celého souboru povin-

ných předmětů. Je třeba upozornit, že výnos v podobě studenty získávané dovednosti volby vhodné matematické metody k řešení je zaplacen ustoupením od teoreticky vyčerpávajícího výkladu podkladové matematické teorie. Jak vidíme v bodě 2 postupu řešení typové úlohy, v případě, že existuje více možných přístupů k danému problému, studentům ukazujeme jeden jediný, a ustupujeme tak od požadavku obecných teoretických znalostí jednotlivých, často velmi obtížných kapitol matematiky. Je to cena, kterou je třeba zaplatit, pokud je smyslem výuky získání praxe v rutinním využívání matematických metod.

Na základě výše zmíněné koncepce předmětu byl vyučován volitelný předmět *Ekonomické studie pro vojenskou praxi* na Fakultě ekonomiky a managementu Univerzity obrany. Předmět si nekladl za cíl vyčerpávajícím způsobem pojednat o možnostech matematiky v celé škále ekonomických disciplín, nýbrž měl sloužit jako motivační úvod k novému vnímání matematických postupů jako užitečného nástroje ekonoma a manažera. Obsahem předmětu byl výběr z jednoduchých zajímavých rozhodovacích problémů, k jejichž řešení je třeba využít nejrůznější výpočetní postupy. Anotace předmětů zdůrazňovala, že nepůjde o důsledné definice matematických objektů, nýbrž že smyslem předmětu je naučit se používání matematiky v praxi, což zřejmě učinilo předmět pro studenty přijatelným.

Nová koncepce předmětu má umožnit efektivnější využití znalostí matematických metod v praxi. Jedním ze stimulů, které může pozměnit studentské vnímání matematických metod, je jejich spojení s konkrétní prací ekonoma a s ní souvisejícími ekonomickými odbornými předměty. V první hodině nově koncipovaného předmětu byl proto probrán nákres (viz obrázek 1) nastiňující prolínání ekonomických a matematických disciplín: vybraným ekonomickým problematikám je přiřazena matematická metoda podporující jejich řešení. Vertikálně jsou jednotlivé problematiky rozmístěny tak, aby si studenti mohli vpravo odečíst, do kterého ekonomického, resp. matematického předmětu daný problém spadá, a obdobně v levé části schématu jsou problémům přiřazeny oblasti činností ekonomických pracovníků, které se danou tematikou zabývají v praxi. Schéma není vyčerpávajícím přehledem průniku matematiky a ekonomie, ale snaží se studentům zprostředkovat přehledovou informaci, na kterou často ve standardních matematických a ekonomických předmětech nezbývá prostor.

V jednom z témat byli studenti postaveni před problém vybavení jednotky připravující se na několikadenní akci v terénu dostatečnou výživou. Studenti dostali za úkol navrhnout složení zásoby stravy tak, aby vyhovovalo jednak

Obrázek 1: Výukové schéma

nutričním požadavkům, využilo zásoby dvou potravin a nepřesáhlo určitou hmotnost. Navíc byl kladen požadavek, aby všechny výše jmenované podmínky byly splněny při nejnižších možných nákladech. První reakcí studentů bylo, že zkusí jednotlivé kombinace obou potravin, určí náklady a zda tato kombinace splňuje podmínky kladené na hmotnost a nutriční hodnotu. Touto metodou pokus–omyl chtěli dospět k nejlevnější variantě. Po prvním pokusu o tento postup se však ukázalo, že to rozhodně není rychlé řešení a studenti byli ochotni ze svého návrhu ustoupit a pokusit se nalézt rychlejší řešení. Postupně byl vypracován postup, který spočíval v sestavení a řešení soustavy nerovnic a nalezení minima funkce nákladů mezi přípustnými kombinacemi potravin. Studenti sami rozpoznali v řešení grafickou metodu lineárního programování, kterou se řeší jednoduché optimalizační úlohy.

Po vyřešení problému a ověření, že se skutečně jedná o nejlevnější přípustné řešení se jeden ze studentů zeptal, jestli toto je způsob, kterým

se optimální řešení skutečně hledá. V takové otázce vidím smysl vysokoškolské výuky ekonomicko-matematických metod. Studenti většinou nahlíží na matematické metody jako na nějaké vykonstruované nepotřebné postupy. Jedině praktická zkušenost s úlohami, které bez použití těchto metod nejsou schopni vyřešit (a může se jednat o na první pohled poměrně snadné úkoly), přinese studentům pochopení důležitosti matematiky v jejich budoucí ekonomické a manažerské práci, a navíc, naleznou-li vhodnou, matematickou metodu sami (vedeni vyučujícím), získají matematické sebevědomí, jsou schopni rozeznat obdobné úlohy a snáze si vybaví, jak je řešit.

U matematicko-ekonomicky zaměřených předmětů je třeba zdůrazňovat praktické aplikace a pomocnou funkci matematiky v nich, kterou jsou studenti ochotni akceptovat s představou, že matematika bude podávána formou „kuchařek“. Během absolvování předmětu je však možné aktivním zapojením studentů do vyhledávání postupů řešení a tvorby slibovaných „kuchařek“ studenty pobavit, zvýšit jim matematické sebevědomí a oblomit jejich nechuť k všeobecnému používání matematiky. Je nutno ale dodat, že za zábavnější formu výuky a efektivnější vstřebávání matematických poznatků je třeba zaplatit větší časovou náročností výuky. Navrhovaná koncepce předmětu je tedy vhodná pro nadstavbové, volitelné semináře, které si nekladou za cíl obsáhnout úplnou škálu průniků matematických a ekonomických předmětů.

Literatura

JANOVÁ, J. *Moderní matematicko-ekonomické metody pro vojenskou praxi*. Vojenské rozhledy, 2007, roč. 16, č. 48, s. 60–66.

Jitka Janová

Zpráva z workshopů divadelní a pohybové výchovy na dartingtonské College of Arts

V rámci rozvojového projektu pro doktorské studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně mi bylo umožněno absolvovat krátkou stáž na zahraniční univerzitě. Oslovila jsem několik škol pedagogického i uměleckého zaměření. Nakonec jsem se rozhodla pro Dartington College of Arts, kde jsem strávila dva týdny, od 24. 4. do 10. 5. 2008. Ráda bych se formou této zprávy podělila o zkušenosti, které jsem díky stáži získala.

Ve své disertační práci se zaměřuji na dramatickou výchovu a rozvoj psychosomatické kondice budoucích pedagogů. Proto považuji za zajímavý inspirační zdroj také programy vysokých uměleckých škol, neboť často přirozeně pracují s kreativním potenciálem studentů. V jejich studijních programech zpravidla dominují praktické umělecké a pedagogické předměty, v nichž studenti rozvíjejí sami sebe, své dovednosti, talenty, umění vyjadřovat se svým tělem, hlasem, vystupováním atd. Zajímá mě zejména, jakým způsobem jsou podobné semináře vedeny, jaký mají charakter, zda jsou srovnatelné se semináři u nás a čím mohou české chápání takových disciplín obohatit.

V nabídce dartingtonské College of Arts existuje obor Theater (divadlo), do kterého spadá i dramatická výchova (tamější divadelní pedagogika). V průběhu akademického roku zde pořádají workshopy, tj. jednodenní tvořivé dílny, které vedou pedagogové nejen z Anglie, ale i hosté ze zahraničí. Díky bezproblémové komunikaci s univerzitou jsem získala možnost zúčastnit se několika takových workshopů jako zahraniční student. V té době jsem ještě netušila, že spíše než „Theater“ mi bude v Dartingtonu blízka „Choreography“ (choreografie), obor, který jsem nikdy nestudovala a představovala jsem si ho ve smyslu „vymyšlení sestav tanečních prvků pro baletní představení“.

Semináře jsem zažila hudební, hlasové a pohybové. Organizace výuky byla taková, že se každého semináře mohlo zúčastnit asi dvacet studentů ze všech oborů college. Účast měli studenti povinnou na třech seminářích, jinak bylo vše dobrovolné. Nejzajímavější pro mě byly semináře pohybové. Bavilo mě, že na seminářích nebyly požadovány žádné „výkony“, spíše jsme se zabývali tím, jak vnímat vlastní tělo, jak objevovat jeho možnosti pohybu, jak se jím přirozeně vyjadřovat. Vraceli jsme se k prvopočátkům pohybu, k dětské přirozenosti, ke spontánnímu vyjadřování tělem. Objevovala jsem znovu, co všechno dovedou jednotlivé části mého těla, jakého pohybu jsou schopné, v čem tkví estetika tohoto pohybu.

V mé práci v České republice se zabývám přirozeným jednáním budoucích učitelů a metodami, kterými je k tomu lze dovést. Jako velkou inspiraci považuji anglickou zkušenost z pohybových workshopů, která mi ukázala, že cesta, jíž se ubírám, je zřejmě správná a používá se i v zahraničí. Náplň workshopů by se dala přirovnat například k pohybovým seminářům na katedře autorské tvorby a pedagogiky pražské DAMU, některá cvičení, zejména z oblasti akrobacie a průpravných cvičení jsem znala i z JAMU a z různých kurzů dramatické výchovy v České republice.

Ráda bych nyní uvedla úryvek svého záznamu z workshopu „Voice and movement“ – tři konkrétní cvičení. Myslím si, že mohou přiblížit atmosféru poměrně názorně:

- Relaxační cvičení (45 minut): *Všichni leží, mají zavřené oči. Lektor přibližuje pocit: „Ležím na písku, jsem na modré bublině – planetě Zemi. Sám jsem planeta. Mé kosti jsou hory. Má krev je moře. Planeta se má otočit kolem své osy: převalit se na druhou stranu. Pak se odpoutám od země a snažím se vzlétnout – dostanu se na chodidla a pomalu se pokouším vstát. Začínám létat (chodit).“ Za chůze už mohou všichni otevřít oči – konec relaxace.* Cvičení je zaměřené na uvědomění si vlastního těla, jeho hmotnosti, jeho možností pohybu.
- Směřování pohybu (15 minut): *Všichni stále chodí po místnosti. S pociťem „planety“ si vždy vyberou místo, kam chtějí dojít a vědomě tam dojdou. Chvilí zde pobudou a pak si zase vyberou jiné místo.* Cvičení je zaměřené na uvědomělé jednání, vědomí vlastního pohybu, vnímání svého těla v pohybu, periferní vnímání ostatních a prostředí).
- Následování (15 minut): *Každý si vybere jednoho člověka. Musí následovat jeho pohyby (když jde, jít). Ten člověk ale může být na druhé straně místnosti a neví o svém „následníkovi“.* Cvičení, zaměřené na spolupráci, empatii, neverbální komunikaci s partnerem.

Pro větší názornost také uvádím na následujících řádcích seznam workshopů, které mi byly univerzitou nabídnuty. **Paul Morel – The psychology of character** – workshop zaměřený na práci s tělem a hlasem, jehož cílem je vést účastníky k odstranění bariér v komunikaci. Důraz je zde kladen na hru, spontaneitu a interakci mezi studenty. **Paul Woodward – Body art and devising** – lektor využívá speciální metody z Jižní Afriky – tzv. techniky playbacku a vyjadřování fyzických příběhů vlastním tělem. **John Lee – The disguised clown** – workshop, který rozvíjí hravost, ukazuje možnosti klaunského jednání, zabývá se absurditami každodenního života a bere je jako inspiraci pro klaunské situace. **Rumen Tsonev – Music and theatre** – workshop nabízí možnosti propojení hudebního a divadelního světa, důraz se klade na práci s rytmem, na muzikálnost a její využití v dramatické akci. **Helge Musial – Meeting Mr. Muller** – workshop zaměřený na techniky, které propojují choreografii a divadlo. Jsou to např. techniky biomechaniky, možnosti úhlů pohledu na situaci a metody německého divadelníka Heinerja Mullera. **Susanne Thomas a Christian Wolz – Voice and movement** – na tomto semináři mají účastníci možnost

rozvíjet svůj vokální potenciál a objevovat propojení hlasu a pohybu. Metody vycházejí z hlasové a pohybové výchovy. Záměr lektorů je oba směry propojit. **Wendy Houstoun – Movement, voice and improvisation** – cílem je získání inspirace v práci s hlasem a pohybem. Důraz je kladen na improvizaci. Kromě toho lektorka poskytuje i teoretický výklad metod, uplatněných v semináři – prostřednictvím analýzy videomateriálů.

Možnost zúčastnit se seminářů v zahraničí je zajímavou příležitostí, jak obohatit vlastní praktické i teoretické znalosti z oboru a inspirovat se pro další práci. Pro mě osobně byly workshopy v Dartingtonu cennou zkušeností. Nejméně očekávané a zároveň nejinspirativnější bylo pro mě seznámení se s možnostmi uplatnění oboru Choreografie. Metody workshopů pro choreografy, které jsem v Dartingtonu zažila, jako by nepřímo navazovaly na některé prvky dramatické výchovy a vyskočilovské „Kreativní pedagogiky“. Na základě toho podnětu bych ráda dartingtonské choreografické semináře doporučila zejména všem pedagogům, kteří se zabývají dramatickou výchovou a pohybovou přípravou, protože se domnívám, že pro ně mohou být velmi obohacující zkušeností.

Eva Ochrymčuková

Vyjadřování se srovnávacím způsobem – prvních 50 let Společnosti srovnávací a mezinárodní pedagogiky

Při jubilejní oslavě 50. výročí trvání Společnosti srovnávací a mezinárodní pedagogiky (CIES) byl vydán videozáznam s přehlednou historií a událostmi týkající se oboru Srovnávací a mezinárodní pedagogika. V daném záznamu se vyjadřují především bývalí prezidenti společnosti a uvádějí dosažené cíle v jejich dlouhodobé práci. Záznam mapuje historický vývoj komparativní pedagogiky ovlivněný politickou situací daného období. Dále se popisují způsoby vzdělávání a výuky v různých světadílech. Díky tomu se vyzdvihla důležitost asijského kontinentu. Esenciálním prvkem pro budoucnost v oboru srovnávací pedagogiky je neustálá spolupráce jak členů CIES, tak i zástupců v oboru ekonomie, politika a vzdělávání. Videozáznam tak může sloužit především jako studijní materiál pro studenty všech pedagogických oborů.

1. Úvodem – Společnost srovnávací a mezinárodní pedagogiky (CIES)

Na podzim roku 2006 Společnost srovnávací a mezinárodní pedagogiky (CIES) slavila padesáté výročí své existence. K této významné události vydala velmi zajímavý materiál ve formě záznamu na DVD, nazvaný „Vyjadřování se srovnávacím způsobem: Prvních 50 let Společnosti srovnávací a mezinárodní pedagogiky“ (*Comparatively Speaking: The First 50 Years of the Comparative and International Society*), kde lze nalézt dvacet pět nezkrácených rozhovorů s bývalými prezidenty společnosti CIES, vedené současnými vedoucími osobnostmi v tomto oboru.

Společnost CIES byla založena v roce 1956 za účelem péče o mezinárodní porozumění, možnost poskytování stipendií, rozvoj akademických společenských aktivit a prostřednictvím mezinárodního studia vzdělávacích systémů a praktických aktivit, které jsou s těmito systémy úzce svázány. V současné době spolupracuje společnost s více než dvanácti sty akademiky, odborníky na praktické otázky a studenty po celém světě.

Profesní aktivity společnosti se opírají především o průřezové mezioborové aktivity a spolupráci s odborníky z oblasti historie, sociologie, ekonomie, psychologie, antropologie a různých pedagogických oborů. Společnost rovněž spolupracuje s množstvím akademických knihoven. Aby došlo k pokrokům na poli srovnávací pedagogiky, využívá se také úzké spolupráce s mnoha mezinárodními institucemi, vládními i nevládními organizacemi. Za poslední čtyři desetiletí se aktivity členů společnosti CIES zaměřily rovněž na teoretickou základnu srovnávací pedagogiky, která byla s narůstajícím zájmem aplikována na politiku porozumění a na realizaci projektů v rozvojových zemích a v jiném mezinárodním prostředí. Členství ve společnosti zvýšilo globální porozumění a veřejné povědomí týkající se mnohých vzdělávacích témat.

Mezi základní aktivity společnosti CIES patří:

- vydávání profesionální revue – čtvrtletníku *Comparative Education Review*. Tento čtvrtletník vydává Univerzitní vydavatelství v Chicagu (*University of Chicago Press*);
- vydávání informačního dokumentu – vychází třikrát ročně – CIES bulletin (*CIES Newsletter*), který obsahuje nejnovější informace, oznámení, zprávy výboru a redakční články;
- komunita disponuje konferenčními sály, lze nahlédnout do psaných i hlasových rozhovorů, k dispozici jsou aktualizované webové stránky, on-line

diskuse, on-line bulletin, vydavatelství a databanka dokumentů s dalšími užitečnými kontakty na související webové stránky;

- CIES pořádá každoročně v březnu konferenci, která je věnována výměně názorů jak z akademického, tak praktického života. Další konference, také každoroční zaměřená regionálně se koná obvykle v listopadu;
- Společnost sdružuje speciální i dobrovolné skupiny, které se soustřeďují na propagaci stálých tematických komisí, nebo komisí vytvořených jen za určitým účelem;
- díky svým myšlenkám se společnost snaží posilovat pozici nejenom na politickém poli, ale také v intelektuálních debatách, udržuje kontakt s jinými spolupracujícími organizacemi a zajišťuje plnou a rovnocennou reprezentaci.

Jako registrovaná, nezisková organizace v USA Společnost pro srovnávací a mezinárodní pedagogiku podporuje tyto aktivity svých členů:

1. propaguje pochopení všech rolí, které vzdělávání sehrává ve formování a záchraně kultur, v rozvoji národů a ovlivňování životů jednotlivců;
2. péčí a porozuměním toho, jak vzdělávací politika a programy mohou pozvednout sociální a ekonomický rozvoj, zlepšuje příležitosti pro občany na celém světě;
3. studiem a kritickým pohledem na vzdělávací teorie, politiky a praktiky, které ovlivňují individuální a sociální existenci, zvyšuje mezinárodní a interkulturní porozumění díky vzdělávacím procesům.

K seznámení veřejnosti s padesátým výročím Společnosti srovnávací a mezinárodní pedagogiky (*Comparative and International Educational Society – CIES*) se organizace rozhodla vytvořit DVD záznam, který může sloužit i jako studijní materiál. Na této retrospektivě lze nalézt rozhovory s pětadvaceti bývalými prezidenty organizace, rovněž se současným prezidentem, doplněné o myšlenky jejich spolupracovníků, kteří hovoří z velké většiny o dosavadní činnosti společnosti a o svých zkušenostech z oblasti rozvoje oboru srovnávací a mezinárodní pedagogiky, jíž věnovali velkou část svého života.

Video je uvedeno vyprávěním R. Freemana Buttse, prezidenta společnosti v roce 1964, a je zakončeno rozmluvou se Stevenem Kleesem, prezidentem společnosti v roce 2007. Videozáznam sleduje historii a vědecké pojednání o Společnosti od svého rozpačitého počátku k současnému pevnému a stále se rozvíjícímu stavu.

Nápad zamyslet se nad vývojem a činnostmi společnosti CIES se poprvé

objevil před deseti lety. Gary L. Theisen – prezident společnosti v roce 1996 – se na záznamu zmiňuje o nezvyklých problémech se získáváním učebních a studijních materiálů na počátku vzniku oboru. Když se rozhodl vytvořit chronologický seznam bývalých prezidentů a členů komise společnosti, všiml si, jaká obrovská škála rozdílných a významných názorů, znalostí a zkušeností se tu vyskytuje. Tím, že sám působil na akademické půdě (univerzita ve Virginii, USA) a také jako odborník a vědecký pracovník, zaznamenal nedostatek materiálů odpovídajících oborové tematice i problémy při jejich získávání. On sám i jeho spolupracovníci proto projevili zájem o vhodný učební materiál složený ze zkušeností dalších profesionálů v tomto oboru. Protože tito odborníci poskytují široký rozsah stanovisek, především ve vzdělání a rozvoji z různých perspektiv, forma kladených otázek a získávaných odpovědí se jevila jako nejlepší technika pro metodu kvalitativního výzkumu.

Samotné DVD je zredukovanou verzí více než dvacetihodinového záznamu dokumentace rozhovorů s prezidenty společnosti CIES. Obsahuje jen krátké segmenty z celých rozhovorů. Rozhovory, které lze ve své původní délce nalézt a získat v archivech společnosti CIES na státní univerzitě Kent v Ohio – USA, mohou rovněž sloužit jako materiál pro výuku. Video získalo podporu studijních programů nazvaných: Program srovnávací a mezinárodní pedagogiky (*Program in Comparative and International Education*) a Rozvoj mezinárodní pedagogiky (*International Educational Development*) na Pedagogické fakultě (*Teacher College*) Univerzity Columbia v New Yorku, USA. Další informace k videu i ke společnosti samé lze také nalézt na oficiálních stránkách společnosti Srovnávací a mezinárodní pedagogiky: www.CIES.ws.

V ústním podání lze na videozáznamu nalézt odpovědi kladené samotným autorem a jeho spolupracovníky, kteří jsou zaměstnáni jako pracovníci a profesori na pedagogických fakultách a jsou také studenty doktorandského studia oboru Srovnávací pedagogika. Jsou to: David Post – hlavní koordinátor projektu (rovněž jeden z vydavatelů časopisu *Comparative Education Review*), Portia Williams a John Mayer – studenti doktorandského studia, Fernando Reimers – absolvent Pedagogické fakulty na Univerzitě v Harvardu, Noah Sobe – profesor na Univerzitě v Loyole, prof. Gita Steiner-Khamsi – profesorka na Pedagogické fakultě Univerzity Columbia, prof. Lesley Bartlett – profesorka na Pedagogické fakultě Univerzity Columbia, prof. Karen Mundy – profesorka na Univerzitě Toronto, prof. Carol Anne Spreen – lektorka na Univerzitě Maryland). Tito bývalí prezidenti společnosti ve svých odpovědích přispívají k objasnění otázek oboru.

Všichni prezidenti, kteří jsou v záznamu tázáni, pracují jako profesori na univerzitách ve Spojených státech amerických. Ačkoli jsou u nás v oboru pedagogika a především srovnávací pedagogika méně známí, jedná se o světo-ově vyhlášené a velmi často citované odborníky: Gary L. Theisen (prezident 1996), R. Freeman Butts (prezident 1964), Donald K. Adams (prezident 1965), Robert F. Lawson (prezident 1974), Rolland G. Paulston (prezident 1975), Joseph Farrell (prezident 1977), Vandra Masemann (prezidentka 1989), Stephen Heyneman (prezident 1992), Ruth Hayhoe (prezidentka 1999), Heidi Ross (prezidentka 2001), Kassie Freeman (prezidentka 2003), Harold Noah (prezident 1973), Max Eckstein (prezident 1982), Andreas Kazamias (prezident 1971), Erwin Epstein (prezident 1981), William Cummings (prezident 1998), Robert Arnove (prezident 2000), Martin Carnoy (prezident 2005), Steven Klees (prezident 2007), Mathew Zachariah (prezident 1978), Victor Kobayashi (prezident 2006), Max A. Eckstein (prezident 1982), David Wilson (prezident 1993), Beverly Lindsay (prezidentka 1988), Val P. Rust (prezident 1990). Všechny tyto klíčové osobnosti a jejich spolupracovníci výrazně ovlivnili po celou dobu trvání společnosti obor srovnávací pedagogika a úzce s ní související obory.

Rozhovory s prezidenty jsou doplněny ukázkami dokumentů a fotografií, které ilustrují připomenuté události. Jednotlivé odpovědi výše zmíněných prezidentů byly seřazeny do souhrnných témat, z kterých byly později vytvořeny jednotlivé kapitoly.

- I. Historický vývoj (*Historical events*).
- II. Oborové limity (*Boundaries of the field*).
- III. Práce na projektech (*Working in projects*).
- IV. Společnost CIES (*The Society – CIES*).
- V. Propojení generací (*Bridging generations*).

Závěr videa je věnován poděkování a vzpomínce na již zemřelé prezidentky a prezidenty a poděkování členům asociací, spolupracujícím společností a organizacím, se kterými byla po dlouhá léta rozvíjena zdárná spolupráce.

Výrobci a producenti videozáznamu jsou: Gita Steiner-Khamsi – profesorka Srovnávací a mezinárodní pedagogiky na Pedagogické fakultě Univerzity Columbia a Eric Johnson – student doktorandského studia v oboru Srovnávací a mezinárodní pedagogika na Pedagogické fakultě Univerzity Columbia. Redaktory jsou: Wairimu Kiambuthi ze společnosti Endelea Productions Inc. v New Yorku, USA. Odbornou pomoc zajistila Elizabeth Sher-

man Swing – historička Srovnávací a mezinárodní pedagogiky a video je podbarveno hudbou Césara Rodrigueze.

2. Obsah

2.1. Historický vývoj

V této části lze získat informace o dějinách Společnosti srovnávací a mezinárodní pedagogiky (CIES) a vlivu jednotlivých historických událostí na její chod a působení. Společnost započala svou činnost v době, kdy vzrůstal zájem o mezinárodní vzdělávání na pedagogických fakultách v USA v 50. letech 20. století. Komparativní pedagogika pak našla své hlavní působiště obzvláště na Pedagogické fakultě Kolumbijské univerzity v New Yorku, USA.

Studená válka představovala pro USA především období zlepšování a upevňování mezinárodních vztahů, což se neobešlo bez investování značných finančních prostředků. Jedním z problémů byla i spolupráce s bývalým Sovětským svazem, kde se nejednalo o vědeckou spolupráci, ale především o politický boj. V roce 1955 došlo k podepsání smlouvy s Afghánistánem, který byl až do roku 1979 nejen finančně podporován. Podobné spolupráce se dále rozvíjely také s ostatními zeměmi. V Německu se jednalo o úspěšnou kooperaci jak se vzdělávací, tak s vědeckou komunitou. V Jihoafrické republice byla úspěšná především spolupráce s lidmi z venkovských oblastí. Nicméně zde došlo k poměrně závažnému problému týkajícímu se apartheidu. Hlavně američtí odborníci, kteří se s tímto problémem setkali, váhali spolupracovat se zemí, kde dochází k rasové diskriminaci. Jak podotkla Vandra Masemann, prezidentka společnosti v roce 1989: „Někteří vědci dokonce odmítli za těchto podmínek další spolupráci rozvíjet.“ Dle Rollanda G. Paulstona, člena výzkumného týmu v Peru, se v tomto jihoafrickém státě setkali s mnoha počátečními problémy vztahujícími se k nedostatku informací o zemi jako takové a její vzdělávací soustavě.

Cílem tohoto snažení bylo poskytnout těmto zemím model amerického vzdělávacího systému. Největší důraz byl kladen především na rozvoj škol a praktickou práci v terénu. Snahou bylo, aby se školy v těchto zemích rozvíjely a prosperovaly tak, jako se rozvinuly a prosperují školy ve Spojených státech. Tyto pomocné programy však měly nevýhodu v tom, že nekladly takový důraz na reálnou situaci těchto zemí – postupně se totiž stávaly tyto vzdělávací systémy tzv. *eurocentrickými*, bez jakéhokoli ponechání původ-

ních prvků té které země. Joseph Farrell, prezident CIES v roce 1977, vidí největší problém v tom, že se na výše zmíněné systémy pohlíží americkým a evropským způsobem. Nelze přitom opomíjet původní systémy v samostatných kulturách. Považuje si významné činnosti všech odborníků na země třetího světa, např. organizaci Mírové sbory (*Peace Corps*) a nenahraditelné zkušenosti jejich pracovníků s prací v terénu.

Od druhé poloviny 60. let 20. století poskytovaly Spojené státy Společnosti pro srovnávací a mezinárodní pedagogiku již méně podpory. Tím došlo i ke značnému poklesu při vnější činnosti společnosti.

Situace se rovněž dramaticky změnila s pádem komunistického režimu. Rozpad Sovětského svazu znamenal především vznik padesáti nových, suverénních států. Postupně došlo i k vytváření nových příležitostí ke spolupráci s vládami těchto nově vytvořených států, mimo jiné také díky finanční podpoře Světové banky. Stephen Heyneman (prezident v roce 1992) vzpomíná s nadšením na pozvání nových členů na Jarní výroční konferenci společnosti, ale zároveň popisuje neočekávané problémy při změně počtu ministrů školství (z původního jednoho na nových patnáct díky zástupcům států jako např. Uzbekistán, Tádžikistán či Turkmenistán).

Později se začala rozvíjet spolupráce i se zeměmi jako Indie, Čína a ostatními asijskými státy, což znamenalo hledání nových směrů v myšlení vzhledem ke vstupu do 21. století. Ruth Hayhoe, prezidentka v roce 1999, navrhla při organizování konference název „Směr: Asijské století“ (*Facing the Asian Century*), a tím i zdůraznila, že společnost CIES je opravdu mezinárodní a neměl by být znatelný žádný rozdíl mezi různými regiony. Ruth Hayhoe si též v době vytváření tohoto dokumentu uvědomuje význam Asie jako rostoucí a prudce se rozvíjející ekonomické síly. Jako důležitou vidí i změnu orientace společnosti se změnou století. Poznává, že již v době produkce videa je patrný nezastavitelný rozvoj právě Číny a Indie. V současné době se Čína a celkově Asie považují za jedny z významných partnerů s příkladným vzdělávacím systémem.

Po smutné události teroristických útoků na New York 11. září 2001 a následující válce v Iráku došlo i k převratné změně v náhledu na roli amerických univerzit. Heidi Ross, která se v té době nalézala v polovině svého prezidentství, současně také působila na Univerzitě v Colgate jako lektorka, kde se setkala s osudy pozůstalých po tragédii. Vzpomíná na vzájemnou podporu, soudržnost a reakce svých studentů. Právě v tento moment se začalo intenzivně uvažovat i o změně významu univerzity, jako otevřeného prostoru, přístupného všem, vzhledem k zvýšené možnosti teroru.

Prezidentka z roku 2003 – Kassie Freeman – vzpomíná na následné období válečného konfliktu, kdy se společnost CIES formálně postavila proti válce v Iráku. Toto rozhodnutí zdůvodňovala skutečností vzniku nových problémů na celém světě pro všechny učitele, profesory, studenty, vědecké pracovníky i veškeré vzdělávací instituce. Rovněž cítí odpovědnost za vzdělávací otázky na celém světě i ve válkou postižených oblastech.

2.2. Oborové limity

Do roku 1960 byl obor srovnávací pedagogika zcela založen na disciplínách, zabývajících se historií vzdělávání. Zaměřoval se především na studii jedné země, tzv. *One* nebo *Single-country Studies*, tedy na zkoumání vzdělávacího systému nebo jeho části vždy jen v jedné konkrétní zemi.

Ačkoliv byl od roku 1960 obor zcela otevřen i novým disciplínám, do kterých lze zařadit i tak pokročilé obory jako mezinárodní průřezové srovnávací studie a interkulturní průřezové srovnávací studie, konference pořádané společností CIES v roce 1970 se zúčastnilo jen okolo čtyřiceti osob. I přes tento nízký počet účastníků byli organizátoři setkání nadšeni. Nyní, poté co byl zaznamenán stoupající zájem o tento obor, vzrostl i počet zúčastněných na více než tisíc. Od té doby byl zaznamenán pozitivní posun a to velký nárůst členů i spolupracujících organizací.

Stále byl pozorován velký výskyt studií – i když kvalitativně na vyšší úrovni – nicméně, stále zaměřených na jednu konkrétní zemi. Stejně jako Harold Noah, prezident společnosti v roce 1973, i další odborníci začínají vyslovovat pochyby o tom, jedná-li se stále o obor skutečné komparativní pedagogiky. Podle Harolda Noaha jde o studie o jedné zemi (*Single-country Studies*). Dle tohoto kritéria, jsou tyto studie nepravdivé, neboť nesplňují podmínku komparativnosti. V tomto směru by validní srovnávací pedagogika měla zkoumat vzdělávací systémy ve více než jedné zemi. Tím by byla splněna žádaná podmínka týkající se nezbytného atributu – srovnávacího. Studium jednotlivých zemí by mělo být nahrazeno studiem proměnlivých faktorů v různých zemích. Nezbytný je tedy vždy jeden určitý charakteristický rys, který se srovnává mezi jednotlivými zeměmi. Jinými slovy, místo nahlížení na vzdělávací systém v jedné zemi by mělo být upřednostňováno nahlížení pouze na část vzdělávacího systému ve více než jedné zemi.

Důraz se nově začal klást na používání jiných vědních metod a technik. Postmodernistické teorie, v období po polovině 70. let 20. století, se rovněž snaží sledovat rozdíly mezi jednotlivými zeměmi a kulturami. Před touto

změnou bylo cílem potlačit rozdílnosti a vtěsnat tyto jednotlivé odlišné skutečnosti do jednoho uniformního systému, založeného na ideálním systému USA. Ostatní změny se částečně vzdalovaly od práce na rozvojových projektech a poměřovaly se především na vzrůstající význam ekonomiky.

Někteří odborníci se domnívají, že je třeba stanovit určitá omezení a limity zkoumaných jevů i jejich metod. Musí být ale zajištěna soudržnost a flexibilita. Pro Erwina Epsteina, který vedl společnost v roce 1981, je největším problémem zamyšlení se nad otázkami týkajícími se metod a teorií, jež mají být předávány dalším generacím odborníků v oboru srovnávací pedagogika. Nástroje, které jsou nyní k dispozici pro provádění výzkumu, jsou mnohem důmyslnější tím, že zahrnují rozvinutější matematické modely a statistické techniky. Potřebná je také jejich vzájemná propojenost.

Při výčtu problémů, se kterými se nyní CIES potýká, je nutno zmínit další z nich – geografické omezení. Společnost CIES se zaměřuje zejména na Severní Ameriku, Evropu a části bývalého Sovětského svazu. Velkým problémem se v době vytváření tohoto dokumentu jevila dosavadní nedostatečná spolupráce se zeměmi. Například Čína má rovněž v tomto oboru dlouhou historii – první učebnice komparativní pedagogiky byla vydána v roce 1931 autorem Won Chang Sue, který je stále velmi aktivní i přes svůj věk 94 let. Tento odborník na srovnávací pedagogiku ji také studoval, nejprve ve své rodné Číně a ve 40. letech 20. století v Londýně. Jeho kniha má nejen význam jako první dílo před Kandelovou knihou, ale i jako zdroj významných historických událostí. V současné době slouží jako materiál i poslední Epsteinova díla. Jsou to stále díla o komparativní pedagogice limitována americkými a evropskými díly s přispěním Sovětského svazu. Je nutno podotknout, že spolupráce s Čínou v současné době nabírá na velké intenzitě, a tak i přispívá k zdárnému rozšiřování tohoto oboru.

2.3. Práce na projektech

Jeden z bývalých prezidentů společnosti CIES Harold Noah poznamenal, že v 60. letech 20. století bylo k dispozici mnoho finančních prostředků k dosažení rozvoje vzdělání obzvláště v zahraničí. Objevily se zde také obavy, že politika vlády Spojených států amerických by mohla ovlivňovat výsledky práce, kterou finančně podporovala. Vystaly zde pochybnosti, že výsledky, které by se neshodovaly s představami vlády USA, by pak byly ve zprávách a studiích opomenuty nebo pozměněny tak, aby vyhovovaly požadavkům vlády sídlící ve Washingtonu.

Jedním z velkých zvratů ve vývoji společnosti CIES byl růst v rozvoji samotných tzv. studií zabývajících se rozvojem lidských zdrojů (*Development Studies*), která se zaměřují na zlepšení kvality pracovních sil. Stále více odborníků se začalo věnovat práci na projektech, které byly podporovány různými mezinárodními společnostmi a vládami, nejen finančně. Počty vědců i studentů, kteří se do těchto projektů zapojovali, rostl. Současně se ke společnosti CIES přidali i odborníci z mezinárodních organizací, a tím se stali jejími právoplatnými členy. Někteří považovali tuto změnu za ukončení srovnávací pedagogiky, zatímco ostatní naopak věří, že se tyto změny stanou velkou součástí budoucího charakteru oboru.

Jiní odborníci obhajují názor, že je nezbytně nutné pracovat i s jinými agenturami, organizacemi a společnostmi jako např. UNESCO. Tak společnost CIES může zajistit znalosti jiné problematiky, stejně tak jako získat dodatečné finanční prostředky. CIES tak také může svou politiku a jednotlivé kroky s těmito organizacemi konzultovat, např. jak pozměnit politiku vlády USA, aby se více shodovala s názory společnosti. Tím by mělo být docíleno dialogu, ve kterém by společnost CIES projednávala neshody s vládou USA, a snažila se tak pozměnit její názory a přesvědčit ji o správnosti svých kroků.

Jeden z bývalých prezidentů společnosti CIES se rovněž zmínil o nezbytnosti rozvoje mezinárodní spolupráce, která pro něj znamená tzv. „snahu o pokračování“ neboli „*keeping us going*“. Neustálá kontinuita, především na expertním poli, je potřebná. Bez této kontinuity by se vytrácel profesionální zájem o tento obor. Martin Carnoy, nedávný prezident v roce 2005, zdůrazňuje potřebu srovnávací pedagogiky na univerzitách, stejně tak, jako potřeba oborů, kurikul, doktorandů a studentů magisterských oborů, kteří se touto problematikou budou dále zabývat.

Následně se však, po rozšíření CIES a jejich přidružených oborech, začal výrazně projevovat nedostatek spolupráce a komunikace mezi lidmi pracujícími v různých oborech, např. srovnávací pedagogika (*Comparative Education*) a studia zabývající se rozvojem lidských zdrojů (*Development Studies*). Stěžejní nedostatek tkvěl v chybějící komunikaci. Rozvoj jednotlivých oborů a jejich bližšího zaměření je podmíněn propojením specialistů a prací na specifických projektech.

2.4 Společnost CIES

V 70. letech 20. století došlo ke změně názvu ze Společnosti srovnávací pedagogiky (*CIS – Comparative Education Society*) na nově vytvořený současný název Společnost srovnávací a mezinárodní pedagogiky (*CIES – Comparative and International Education Society*). Po zformování se a překonání počátečních problémů se Společnost udržela, především díky práci malého počtu odborníků a akademických pracovníků pod vedením Geralda Leeda.

První nezávislé výroční setkání společnosti se odehrálo roku 1971. Do té doby měla většina setkání neformální charakter a role prezidenta měla z velké většiny zdvořilostní význam. Další z bývalých prezidentů, Vandra Masemann, si všímá toho, že CIES se velmi změnila ze společnosti, kde dominovali tzv. bílí muži, a otevřela se více ženám a odborníkům pocházejících z etnických menšin. Pochvaluje si především vzrůst účasti žen a jejich snahu prosadit své myšlenky, a stát se dokonce prezidentkami společnosti. Vyjadřuje uznání, že Společnost již nechce opakovat upřednostňování mužů jako majoritní většiny ve výběru řídicích členů i spolupracovníků tak, jak se stávalo před třiceti lety.

Společnost CIES pořádá národní a mezinárodní setkání, kde dochází k diskuzím o záležitostech a sporech na poli srovnávací a mezinárodní pedagogiky. Rovněž vydává revue (*Comparative Education Review*). Jejím prvním šéfredaktorem byl George Bereday z Pedagogické fakulty Kolumbijské univerzity, USA. Tento čtvrtletník pomohl významně zformovat rozvoj oboru a nadále ho formuje tím, že obsahuje důležité články, mimo jiné referující o jednotlivých oborových změnách. V současné době jsou spolueditory i David Post a Mark Ginsburg, rovněž autoři komentářů o změnách ve společnosti. Tyto komentáře lze nalézt i v tištěné podobě ve výše zmíněném časopise.

V průběhu 60. a 70. let odborníci na sociální problematiku i specialisté z jiných oborů přispívali do diskusí a případových studií, které se zabývaly jednotlivými zeměmi. Ty pak byly s velkým zájmem publikovány. Společnost CIES se stala jednou z pěti společností, které přišly v roce 1970 i do kanadské Ottawy, aby zformovaly Světovou radu společností srovnávací pedagogiky (*World Council of Comparative Education Societies – WCCES*). V současné době má WCCES třicet tři stálých členů, ze kterých je právě CIES nejstarší a největší organizací.

2.5 Propojení generací

Videodokumentace byla vyrobena mimo jiné také proto, aby bylo umožněno propojení minulých generací s budoucími, hlavně v oborech srovnávací a mezinárodní pedagogiky. Tím byl poskytnut přenos důležitých informací od starší generace k té mladší se zájmem o tento obor. Při udělování rad začínajícím odborníkům jeden z bývalých prezidentů podotkl, že tato oblast nabídla největší svobodu práce s vlastními myšlenkami. Jiný bývalý prezident vidí jako nejvýznamnější možnost mnoha různých zájmů, které jsou příslušné jak na domácí půdě, tak mezinárodně. Nejdůrazněji se však jeví zaměření na pohledy a motivace samotných učitelů a profesorů. S tím souvisí i nezbytnost připravenosti odborníků postavit se výzvám, které by měly být obhájeny nebo změněny.

Je nutno dbát na projevy globalizace a všechny její aspekty a přitom respektovat jednotlivé země a jejich vzájemnou interakci. Vhodné je i sledovat okolní problematiku a dokázat ji analyzovat a interpretovat, stejně jako se nenechat zviklat stereotypy a předsudky. Je rovněž účelné rozumět a účastnit se odborných debat a pochopit, že není jedna jediná pravda a že je nezbytné si veškeré názory vyslechnout a později také přidat svůj příspěvek.

Pro již výše zmíněného Marka Ginsburga je důležité vidět celý systém vzdělávání komplexně: nejen učitele, profesory, studenty a administrativní pracovníky, ale také komunitu, která je všechny obklopuje a spojuje.

Pro Stephena Heynemana není vhodné jakékoliv oddělení, ghettoizace a vyčlenění se z hlavního proudu analytické práce na poli vzdělávání. Myslí si, že čím větší je izolace, tím horší bude přežívání a další kontinuita práce. Dalším generacím radí, aby se zajímaly o vše, včetně politických událostí, nezávisle na tom, kde se objeví. Aby tyto generace přispívaly k užítku nejen v americké Minesotě, ale i lidem v africké Malawi. Musí být připraveni na práci v Chicagu nebo Číně, prodávat své myšlenky a být si vědomi respektu lidí. Neměli by se však zaměřovat pouze na jeden aspekt. Nebýt specialisty na jeden obor, ale stát se specialistou jednoho konkrétního problému, především tam, kde se tento problém vyskytne.

3. Závěr – Zhodnocení materiálu

Obor srovnávací pedagogika má v České republice poměrně dlouho tradici. V Pedagogickém slovníku (Průcha, Walterová a Mareš, 1998, s. 235) lze nalézt informace o jejich počátcích v 19. století, rozvoji v první polovině

20. století, útlumu v 50. letech a opětovném oživení po r. 1989. Jedná se tedy o obor, který má jak ve světě, tak u nás poměrně dobrou perspektivu. Tento obor i u nás podléhá neustálému vývoji (srov. Průcha, 2006; Walterová, 2006 a další).

Právě proto představuje tento dokument dobrý učební materiál pro užití na všech pedagogických fakultách i ostatních institucích. Může posloužit jako výukový materiál pro pedagogické obory nebo jako podpůrná pomůcka pro obor srovnávací pedagogika. Toto DVD se také velmi hodí jako doplňkový materiál ilustrující srovnání situace české srovnávací pedagogiky se srovnávací pedagogikou USA.

Ukazuje na základní problémy, se kterými se potýkali profesori a odborníci na pedagogická témata celého světa. Takto se mohou jejich kolegové v České republice seznámit se základní problematikou srovnávací pedagogiky a možnostmi jejího dalšího využití. Exemplář tohoto videozáznamu v originálním znění v anglickém jazyce lze nalézt v centru doktorských studií, ve fondu Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání UK PedF v Praze. Lze ho v částečných výsecích nebo v celé verzi shlédnout na internetových stránkách společnosti CIES. Další informace o videozáznamu a společnosti CIES jsou k nalezení na těchto internetových adresách www.cies50years.org, <http://www.cies.ws/>, www.CIFS.ws.

Tento příspěvek vznikl v akademickém roce 2006/2007, v rámci kurzu pro doktorandské studium, v předmětu srovnávací pedagogika na Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání UK PedF Praha.

Literatura

STEINER-KHAMSI, G., JOHNSON, E. *Comparatively Speaking: The First 50 Years of the Comparative and International Education Society*. New York: Endealea Productions Inc. University of Columbia, 2006.

PRŮCHA, J. *Česko-anglický pedagogický slovník*. Praha: ARSCI, 2005.

PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998.

WALTEROVÁ, E. *Srovnávací pedagogika: Vývoj a proměny v globálním kontextu*. Praha: PedF UK, 2006.

www.CIFS.ws

www.cies50years.org

<http://www.cies.ws/>

Lenka Křivánková

Konference ČAPV 2009

V pořadí již 17. konference české asociace pedagogického výzkumu se uskuteční ve dnech 9.–11. září 2009 v Ostravě za pořadatelsví Pedagogické fakulty OU. V předstihu zveme všechny kolegy z řad výzkumné a pedagogické komunity, studenty doktorského studia, další odborníky i ostatní zájemce. Tematická specifikace i další podrobnosti budou zveřejněny pořadatelem počátkem roku 2009.

Petr Urbánek